

ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ

VEMA OF ASKLIPIOS

JANUARY - MARCH 2005 VOLUME 4 No 1
QUARTERLY EDITION BY THE 1st NURSING DEPARTMENT
OF ATHENS TECHNOLOGICAL EDUCATIONAL INSTITUTION
In cooperation with ION PUBLISHING GROUP

Ελληνικό Σύστημα Υγείας
Στρατηγική Καινοτομίας
Στάσεις στην Ψυχική Νόσο
Η Νοσηλευτική στην Ελλάδα. Μια Πιλοτική Μελέτη
Δευτεροπαθής Αμηνόρροια
Λοιμώξεις από Ενδοαγγειακούς Καθετήρες
Παχυσαρκία σε Παιδιά

Hellenic health care system
Bringing about change
Attitudes towards mental illness
Nursing in Greece. A pilot study
Secondary amenorrhea
Intravenous catheter infection
Children's obesity

Σε συνεργασία με τον ΕΚΔΟΤΙΚΟ ΟΜΙΛΟ ΙΩΝ

Περιεχόμενα

Contents

Ανασκοπήσεις

Δομή Ελληνικού Συστήματος Υγείας και Πηγές Χρηματοδότησής του *Σπ. Καρακούνος* 3

Η Έννοια και η Στρατηγική της Καινοτομίας σε Νοσηλευτικό Πλαίσιο *Ε. Λαχανά, Ι. Παπαθανασίου* 12

Η Νοσηλευτική στην Ελλάδα από την Αρχαιότητα μέχρι το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο: Μια Πιλοτική Μελέτη *Αλεξάνδρα Δημητριάδου* 16

Στάση της Κοινής Γνώμης, των Επαγγελματιών Υγείας και των Φοιτητών απέναντι στην Ψυχική Νόσο *Δρ. Ευαγγελία Αδαλή, Δρ. Ελένη Ευαγγέλου* 25

Δευτεροπαθής Αμηνόρροια στην Ομόζυγη β-Θαλασσαιμία. Ένα Αυξανόμενο Πρόβλημα *Μ.Γ. Γουρνή-Μπομποτά* 30

Ειδικό Άρθρο

Πρόληψη Λοιμώξεων από Ενδαγγειακούς Καθετήρες *Ελένη Αποστολοπούλου* 36

Έρευνα

Η Παχυσαρκία σε Παιδιά Σχολικής Ηλικίας *Ανδρουλιάκη Ζαχαρένια, Σφακιωτάκη Κωνσταντίνα, Ρούκης Μιχαήλ, Ερηνάκης Νικόλαος, Σταυρουλιάκης Γεώργιος* 44

Οδηγίες για τους Συγγραφείς 47

Reviews

The Structure of Greek Health System and Its Financing Sources *Sp. Karakounos* 3

The Concept and the Strategy of Innovation in Nursing Frame *E. Lahana, I. Papathanasiou* 12

Nursing in Greece from Antiquity until the Second World War: A Pilot Study *A. Dimitriadou* 16

Attitudes of General Population, Health Professionals and Nursing Students, Toward Mental Illness *Evangelia Adali, Helen Evagelou* 25

Secondary Amenorrhea in Homozygous b-Thalassaemia. A Growing Problem *M.G. Gourni-Bobota* 30

Specific Article

Prevention of Intravascular Catheter Related Infections *Eleni Apostolopoulou* 36

Research

Obesity in School Children *Zaharoula Androulaki, Konstantina Sfakiotaki, Michalis Roukis, Erinakis Nikolaos, George Stavroulakis* 44

Instructions to Authors 47

Η ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ ΣΕ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Ε.Λαχανά¹

Ι. Παπαθανασίου¹

¹ Νοσηλεύτρια Τ.Ε., MSc, Εργαστηριακός συνεργάτης
ΤΕΙ Λάρισας Τμήμα Νοσ/κής

E.Lahana¹

I. Papathanasiou¹

¹ RN, MSc, Laboratorial Collaborator of Nursing
Department, Technological Educational Institute of
Larissa

Περίληψη Ένα νοσοκομείο θεωρείται ταυτόχρονα θεσμός και τεχνικό σύστημα. Η τεχνολογία επηρεάζει καίρια το νοσοκομείο που χρησιμοποιεί μια σειρά από νέες τεχνολογίες και καινοτομίες. Ο νοσηλευτής καλείται καθημερινά να υποθετήσει νέες τεχνικές, νέες ορολογίες, νέα προβλήματα και να τα προσεγγίσει με νέα προοπτικά. Παραδοσιακά, η έννοια της καινοτομίας προσδιόριζε ότι είχε σχέση μόνο με την τεχνολογία. Σήμερα καινοτομία ορίζεται η οποιοδήποτε ιδέα, πρακτική ή ιδεολογία, ανεξάρτητα από το αν είναι πραγματικά καινούργια, αρκεί που γίνεται αντιληπτή ως καινούργια από τη μονάδα (άτομο ή κλινική), που την υποθετεί. Οι καινοτομίες που επιλέγουμε ως λύση σε ένα πρόβλημα είναι ή ριζοσπαστικές ή εξελικτικές και αφορούν ολόκληρο το νοσοκομείο ή κάποιο τμήμα του. Η διάχυση της καινοτομίας εξαρτάται από το τύπο των υποθετούντων. Οι παράγοντες που συντελούν τη καινοτομία μπορούν να αναζητηθούν στο ευρύτερο και στο εσωτερικό πλαίσιο του νοσοκομείου. Η στρατηγική της καινοτομίας εντοπίζεται στην αγάπη του καινοτόμου για αλλαγή, στην ανταμοιβή των ατόμων που προωθούν νεωτερισμούς, στη συλλογική εργασία, στην ύπαρξη πολιτιστικού προτύπου, σε μια ευέλικτη νοσηλευτική υπηρεσία, στην αποφυγή των κλασικών οργανογραμμάτων, στη δια βίου εκπαίδευση και στην προσαρμογή σύμφωνα με τις επιθυμίες του ασθενούς. Εμσημαίνουμε τη συνεχή ανάγκη εγρήγορης της νοσηλευτικής διοίκησης στη σύγχρονη πραγματικότητα. Η αύξηση των καινοτομιών θα βοηθήσει στην επαγγελματική επιβίωση και εξέλιξη των ενασχολούμενων με τη διοίκηση των νοσηλευτών.

THE CONCEPT AND THE STRATEGY OF INNOVATION IN NURSING FRAME

Abstract A hospital is considered to be an institution and a technical system at the same time. The technology influences vitally the hospital that uses a line from new technologies and innovations. The nurse is called daily to adopt new techniques, new terminologies, new problems and to approach them with new prospect. Traditionally, the concept of innovation determined only what it had relation with the technology. Today innovation is defined as any idea, practice or ideology independently if it is really new, but that becomes perceptible as new, from the unit (individual or clinic) that it is adopted. The innovations that we select as solution in a problem are radical or evolutionary and concerning entire the hospital or a department of it. The diffusion of innovation depends from the type of the people that adopt it. The factors that contribute the innovation can be sought in the widest and in the internal frame of the hospital. The strategy of innovation is focused in the love of innovator for change, in the remuneration of individuals that promotes innovations, in the collective work, in the existence of cultural model, in a flexible nursing service, in the reject of classic flow charts, in the via life education and in the adaptation in the wishes of patient. It is point out the continuous need of vigilance of nursing administration in the modern reality. The increase of faculty for innovation will help in the professional survival and development of anyone who is occupied with the administration of nurses.

Λέξεις κλειδιά: τεχνολογία, καινοτομία, νοσηλευτική υπηρεσία, στρατηγική

Words keys: technology, innovation, nursing service, strategy

Εισαγωγή

Ένα νοσοκομείο θεωρείται ταυτόχρονα και θεσμός (με κοινωνικο-πολιτιστικό χαρακτήρα) και τεχνικό σύστημα (παραγωγής υπηρεσιών περίθαλψης). Ως τεχνικό σύστημα το νοσοκομείο δέχεται τις συνεχείς επιδράσεις καινοτομιών και της τεχνολογίας.

Η τεχνολογία επηρεάζει καθοριστικά το νοσοκομείο, καθώς κάθε λειτουργία του και κάθε συστατικό στοιχείο του στηρίζεται όλο και περισσότερο στα αποτελέσματα της τεχνοεπιστήμης και στη διάχυση των καινοτομιών. Το νοσοκομείο - ως χώρος παραγωγής υπηρεσιών περίθαλψης και πρόληψης, ως τόπος έρευνας και καινοτομιών, ως διοικητική μηχανή, ως εκπαιδευτικός μηχανισμός και ως ξενοδοχειακή υποδομή - υποστηρίζεται από μια σειρά από νέες τεχνολογίες.

Ενώ οι διοικητές των νοσηλευτικών υπηρεσιών δεν είναι σχεδιαστές-μελετητές των τεχνολογικών συστημάτων, καθλούνται ωστόσο, να υιοθετήσουν νέες τεχνικές, νέες ορολογίες, νέα προβλήματα και να τα προσεγγίσουν με μια νέα προοπτική.

Ορισμός της καινοτομίας

Κάποιος είπε ότι «τα προβλήματα, που συνδέονται με την κατανόηση της έννοιας της καινοτομίας, και η εισαγωγή της στους οργανισμούς υγείας μοιάζουν με την ιστορία. Οι άνθρωποι συνεχώς ξεχνούν τη σημασία της ιστορίας και στην προσπάθειά τους να χρησιμοποιήσουν τα διδάγματά της, επαναλαμβάνουν τα ίδια λάθη».

Η περίοδος που διανύουμε χαρακτηρίζεται μεταξύ άλλων και από ιστορικές αλλαγές με μεγάλη ασυνέχεια μεταξύ τους, με ανελέητους ανταγωνισμούς, μείωση διαθέσιμων πόρων και συρρίκνωση του κοινωνικού κράτους. Σήμερα περισσότερο από ποτέ είναι ανάγκη να προσέξουμε ιδιαίτερα το περιεχόμενο του όρου «καινοτομία».¹⁰

Καινοτομία δεν είναι μόνο η νέα τεχνολογία και οι υπολογιστές. Σκεφτείτε πόσο άλλαξαν την πορεία της ανθρωπότητας οι ιδέες του Άνταμ Σμιθ (σχετικά με το διεθνές εμπόριο) και του Μάρξ (σχετικά με το ρόλο του κεφαλαίου).

Παραδοσιακά, η έννοια της καινοτομίας προσδιόριζε ένα αντικείμενο (π.χ. ένα νέο μικροϋπολογιστή), δηλαδή, ότι κάτι που σχετίζονταν άμεσα με την τεχνολογία.

Τα αποτελέσματα τριετούς πιλοτικής μελέτης σ' ένα νοσοκομείο της Αγγλίας, το Queen's Hospital, 450 κλινών, με προϋπολογισμό 50 εκ λιρών, απέδειξαν ότι χρησιμοποιώντας στην κλινική φορητούς Η/Υ και ολοκληρωμένα συστήματα, ίσως μεταμορφωθούν αρχεία και σωθούν ζωές¹. Σήμερα το νοσοκομείο αυτό, έχει κάνει σημαντικά βήματα στη συγκέντρωση και διάθεση πληροφοριών σε ηλεκτρονική μορφή.⁵

Το νοσοκομειακό προσωπικό και η διοίκηση αγκάλιασαν με ενθουσιασμό το καινοτόμο αυτό σύστημα. Οι γιατροί υποστηρίζουν ότι η προετοιμασία των εφημερί-

δων και η εύρεση των αποτελεσμάτων των εξετάσεων των ασθενών που απαιτούσε δίωρη ενασχόληση, τώρα διαρκεί μόνο μερικά λεπτά και οι νοσηλευτές ανέφεραν ότι έχουν γρηγορότερη και καλύτερη πηγή πληροφόρησης, απαραίτητη για την επικοινωνία τους, δηλαδή την προσέγγιση των ασθενών τους όντας λεπτομερώς ενήμεροι για την κατάσταση τους.

Επιπλέον οι οθόνες των Η/Υ μπορούν και δείχνουν με διαφορετικό χρώμα τυχόν αλλαγές στη φαρμακευτική αγωγή καθώς και τα αποτελέσματα των εξετάσεων, έτσι οι νοσηλευτές δεν χρειάζεται να αποκρυπτογραφήσουν τις συνήθως δυσανάγνωστες, χειρόγραφες συνταγές των γιατρών. Επίσης υπάρχει μια συνεχής ροή πληροφοριών για μια σειρά θεμάτων, τα οποία αφορούν στις διαθέσιμες κλίνες ανά ημέρα, τη διάρκεια αναμονής των ασθενών, τη προτεραιότητα περίθαλψης έως και την αποδοτικότητα.

Αυτό που περιγράψαμε είναι μια καινοτομία. Καινοτομία μπορεί να είναι και μια ιδέα, μια πρακτική ή κάποια δημιουργία.⁶ Ο νεωτεριστικός χαρακτήρας της καινοτομίας είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα της, αν και δεν έχει σημασία αν πρόκειται πραγματικά για κάτι εντελώς καινούργιο (πατέντα). Σημασία έχει να γίνεται αντιληπτό ως καινούργιο. Έτσι ως καινοτομία ορίστηκε η οποιαδήποτε ιδέα, πρακτική ή δημιουργία που γίνεται αντιληπτή ως καινούργια από τη μονάδα (άτομο ή κλινική) που την υιοθετεί.⁸

Για τη στρατηγική της καινοτομίας στο νοσοκομειακό χώρο υπάρχουν πολλή διαονοτικά εργαλεία, όπως η αθυσίδα αξίας του Perter 3,4, προσαρμοσμένη για νοσοκομεία και του Mc Kinsey, που μας διευκολύνουν πολύ και θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν από τις νοσηλευτικές διοικήσεις. Εκείνο που έχει σημασία είναι να γνωρίζουμε ότι οι καινούργιες διαδικασίες που επιλέγουμε για τη λύση των προβλημάτων είναι δυο ειδών ή ριζοσπαστικές ή εξελικτικές και ότι άλλες αφορούν σε ολόκληρο το νοσοκομειακό οργανισμό και άλλες είναι σε επίπεδο τμήματος.

Η διάχυση της καινοτομίας, δηλαδή, το πόσοι πολλοί θα είναι αυτοί που θα την αποδεχτούν είναι η εξής: στην αρχή ένας μικρός μόνο αριθμός ατόμων αποδέχονται την ύπαρξή της. Αργότερα θα ακολουθήσουν και άλλοι, είτε γιατί θα τους δοθεί η ευκαιρία να την πληροφορηθούν, να την γνωρίσουν και θα τους αρέσει, είτε γιατί απλά θα θελήσουν να μιμηθούν τους άλλους (αντιγραφείς). Ορισμένοι, αν δεν μείνουν ικανοποιημένοι από την καινοτομία, θα σταματήσουν σίγουρα να τη χρησιμοποιούν.

Η σύνδεση καινοτομίας και στρατηγικής σ' ένα νοσοκομείο αναφέρεται στην ικανότητα της καινοτομίας να αναπτύξει και να διατηρήσει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, το οποίο θα πρέπει να εντοπιστεί πρώτα στα επιμέρους τμήματα (υπηρεσίες-κλινικές)⁴.

Η στρατηγική εμφανίζεται μέσα στη νοσηλευτική υπηρεσία κατά τη διάρκεια λήψης αποφάσεων, στη σταδιακή στελεχειακή ενδυνάμωσή της, στη βελτίωση των

συνθηκών εργασίας, στην ύπαρξη ενισχύσεων και ρευστού και τέλος στην αναρρίχηση των υπευθύνων που έχουν προσόντα, σε κύριες διοικητικές θέσεις.

«Η καινοτομία αρχίζει με εντολή των υψηλότερα ιστάμενων μέσα από τον προσδιορισμό των στόχων και προτεραιοτήτων. Όταν όλα αυτά γίνουν θα πρέπει όλοι να τα γνωρίζουν μέχρι και τον τελευταίο».

Όσοι έχουν την ευθύνη της διοίκησης της νοσηλευτικής υπηρεσίας έχουν υποχρέωση να φροντίζουν να υπάρχουν οι αναγκαίες πηγές, οι ικανότητες και η πείρα, καθώς και να στηρίζουν συνεχώς την καινοτομία μέχρι να αλληλάξει και ολόκληρη η νοοτροπία της υπηρεσίας.⁷

Οι συντελεστές της καινοτομίας

Τελικά οι συντελεστές της καινοτομίας είναι:

• Το ευρύτερο πλαίσιο

Εξωτερικοί παράγοντες (π.χ. η πρόοδος στις φυσικές επιστήμες οδήγησε στη δημιουργία Η/Υ, αξονικών και μαγνητικών τομογράφων, ή η βιοτεχνολογία με την ελπίδα νέων ανακαλύψεων, τα λείζερ, τεχνητά εργαλεία, εναλλακτικές θεραπείες, πρόληψη, κ.α.)

• Το στενότερο πλαίσιο

Λόγοι αποτυχίας της στρατηγικής της καινοτομίας στο νοσοκομείο.¹⁰ Η προσπάθεια για καινοτομία είναι συνυφασμένη με τον κίνδυνο, τις εσωτερικές αλληλαγές και την πιθανότητα αποτυχίας. Άρα οι εσωτερικές αναστατώσεις σε έναν οργανισμό (τα λεγόμενα τραύματα του οργανισμού) και τα διάφορα χρηματοοικονομικά ήθη είναι αναμενόμενα. Οι πολίτες ή το κράτος πρέπει να αποδέχονται την ανάγκη για καινοτομίες, λόγω των μακροπρόθεσμων αποτελεσμάτων τους - παρά το όποιο βραχυπρόθεσμο χρηματοοικονομικό τους κόστος.

Εννέα κανόνες στρατηγικής για την καινοτομία, που μπορούν να ακολουθήσουν οι νοσηλευτές

Υπάρχουν εννέα κανόνες στρατηγικής για την καινοτομία, που πρέπει να ακολουθούν οι νοσηλευτές, οι οποίοι διοικούν τη νοσηλευτική υπηρεσία. Οι πέντε (5) πρώτοι αφορούν στις συνθήκες και τους τρόπους αντίδρασης τους, οι δύο επόμενοι (6,7), στη δομή της υπηρεσίας και οι δύο τελευταίοι (8,9) στη συμπεριφορά τους². Συγκεκριμένα είναι:

Κανόνας 1: Για μακροχρόνια επιτυχία οι υπεύθυνοι νοσηλευτές θα πρέπει να μάθουν να αγαπούν την αλληλαγή και να ζουν με την αλληλαγή.

Κανόνας 2: Η καινοτομία πραγματοποιείται όταν το «ήλαστικο ακουμπάει στο δρόμο», όταν οι επιθυμίες των πελατών (ασθενών) εισακούονται από την αρμόδια

νοσηλευτική υπηρεσία. Εάν αυτές δεν εισακούονται, «το αυτοκίνητο βγαίνει εκτός δρόμου». Είναι ανάγκη να θυμόμαστε ότι ο λόγος ύπαρξης και το κέντρο δραστηριότητας ενός νοσοκομείου δεν είναι ούτε το προσωπικό του, ούτε η ύπαρξη διαδικασιών, ούτε η χρήση της τεχνολογίας, κέντρο όλης είναι ο πελάτης (ασθενής) και η εξυπηρέτησή του.

Κανόνας 3: Πόσο συχνά ή έχετε μπράβο σε συναδέλφους, προϊσταμένους ή υφισταμένους για μια εξαιρετική ιδέα ή λύση κάποιου προβλήματος; Το να «έχουμε τα αυτιά μας πραγματικά ανοιχτά» είναι εξαιρετικά δύσκολο αλλά υποχρεωτικό σε θέματα διοίκησης και καινοτομιών. Καλωσορίστε την καινοτομία, προωθήστε την με ενθουσιασμό, αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες. Προσφέρετε ευκαιρίες και ανταμοιβές στα άτομα που προωθούν νεωτερισμούς.

Κανόνας 4: Η καινοτομία είναι συλλογική υπόθεση (π.χ. ας σκεφτούμε τους Ιάπωνες που είναι απ' τους πρώτους καινοτόμους, βλέπουμε πόσο συλλογικά δουλεύουν)

Κανόνας 5: Η καινοτομία σχετίζεται άμεσα με την επιχειρηματική δράση το να σκεπτόμαστε όμως επιχειρηματικά σίγουρα βοηθάει. Μια υπηρεσία είναι έτοιμη για την εφαρμογή καινοτομιών όταν το νοσοκομείο έχει αποκτήσει πολιτιστικό πρότυπο, αποδέχεται δηλαδή την ανάληψη του κινδύνου, βοηθάει στην ανάπτυξη των ικανοτήτων όλης, μέχρι και του τελευταίου υπαλλήλου ή εργαζομένου. Το πολιτιστικό πρότυπο ενός νοσοκομείου αποτελείται από τη σημασία και τις ερμηνείες, που δίνει το προσωπικό σχετικά με το κατά πόσο κατανοεί τις ανάγκες του νοσοκομείου. Η σημασία που δίνεται σχετίζεται με τις βασικές υποθέσεις και αξίες του προσωπικού, έχουν να κάνουν με την κοινή γλώσσα του νοσοκομείου και εκφράζεται μέσα από τις ετικέτες που βάζει το προσωπικό σε καταστάσεις και ανθρώπους.

Κανόνας 6: Η νοσηλευτική υπηρεσία πρέπει να είναι ευέλικτη. Πολλά επίπεδα αποφάσεων μεταξύ της διευθύνουσας, της προϊσταμένης, των νοσηλευτών και του αρρώστου κρίνονται ανεπιτυχή. Στο επίκεντρο της προσοχής θα πρέπει να βρίσκεται ο ασθενής και όχι η προσαρμογή εσωτερικών διαδικασιών και δομών.

Κανόνας 7: Η χρήση των κλασικών οργανογραμμάτων, που μοιάζουν με κλαδιά δέντρου, διευκολύνει τη διοίκηση, καταστρέφει όμως την καινοτομία, λόγω της τμηματοποίησης της δραστηριότητας και του εσωτερικού προσανατολισμού που αναπτύσσεται. Η εμφάνιση χάους είναι παροδική, μακροπρόθεσμα αποτελεί δείγμα υγείας αφού γρήγορα δημιουργείται φυτώριο ιδεών και εμπειριών, που αργότερα θα λάβουν διαστάσεις καινοτομιών.

Κανόνας 8: Μάνατζερ δε γεννιούνται - δημιουργούνται. Ακόμα και στελέχη με πραγματικές ικανότητες διοίκησης δεν μπορούν να στηρίζονται μόνο στο ταλέντο τους, ούτε να διακινδυνεύουν την εξέλιξη της υπηρε-

σίας βασιζόμενοι στα προσωπικά τους «πιστεύω» και στις πνευματικές τους ικανότητες. Συμβάλλει και χρειάζεται και ο επαγγελματισμός από την πλευρά του κάθε νοσηλευτή. Εκπαιδεύστε τους νοσηλευτές σκληρά πάνω στις ικανότητες που απαιτείται να έχουν. Εκπαιδεύστε τους προϊστάμενους των τμημάτων, ώστε να γνωρίζουν τη διαδικασία δημιουργίας και διατήρησης διαφόρων καινοτομιών.

Κανόνας 9: Υπάρχουν τριών ειδών προϊστάμενοι:

α) Αυτοί που κάνουν πράγματα, β) αυτοί που βλέπουν πράγματα να γίνονται από άλλους και γ) αυτοί που αναρωτιούνται τι συνέβη.

Η έλλειψη προθυμίας για προσαρμογή στις επιθυμίες του ασθενούς ή η αποτυχία προσαρμογής μας στις επιθυμίες τους καταδικάζουν τις νοσηλευτικές διοικήσεις. Η εκμάθηση ενός τρόπου ζωής με συνεχείς αλλαγές σίγουρα θα κάνουν ευκολότερη την ύπαρξη καινοτομιών.

Επίλογος

Κλείνουμε επισημαίνοντας τη συνεχή ανάγκη του να βρίσκεται σε εγρήγορση η νοσηλευτική διοίκηση ανταποκρινόμενη στη σύγχρονη πραγματικότητα. Έρευνες έχουν δείξει ότι μεταξύ των νοσηλευτών, που βιώνουν σημαντικό στρες, αυτοί που ψάχνουν για προκλήσεις και καινοτομίες προσαρμόζονται με επιτυχία στις απαιτήσεις του νοσοκομειακού χώρου και παραμένουν σχετικά υγιείς. Οι συντελούμενες αλλαγές θα φέρουν θεαματικές μεταβολές στο χώρο αυτό και μόνο η συστηματική προσπάθεια προς την κατεύθυνση της αύξησης της ικανότητας για καινοτομία θα βοηθήσει στην επαγγελματική επιβίωση και εξέλιξη των ενασχολούμενων με τη διοίκηση νοσηλευτών.

Βιβλιογραφία

1. Financial Times της 20/6/1997.
2. Ε.Α.Π. , «Οικονομική και χρηματοδοτική διαχείριση Υπηρεσιών Υγείας, Τόμος 1, σελ. 43, 2000».
3. Porter M., *The Competitive Advantage Of Nations*, Free Press, New York 1990.
4. Porter M., *Competitive Advantage - Creating and Maintaining Superior Performance*, Free Press, New York 1985.
5. Quintas P., Guy κ., «Collaborative, pre-competitive R & D and the Firm», *Research Policy*, τόμος 24 (3), σ. 325-348, 1995.
6. Rogers E., Shoemaker P., *The Communication of Innovations*, 1971, published subsequently as Rogers E., *The Difusion of Innovations*, Free Press, New York 31983.
7. Slappendel C., «Respectives on Innovation in Organizations, *Organization Studies*, τόμος 17 (1), σ. 107-129, 1996.
8. Zaltman G., Duncan R. & Holbek J., *Innovations and Organizations*, John Wiley & Sons, New York 1973.
9. Keynes M., *Strategy and Innovation*, Open University, Book 6, MBA Program, 1996
10. Wong V., *Innovation: The Succesful Explotation of New Ideas*, DTI Series of Innovation Handbooks, DTI Innovation Unit, 1993.